

Αγία Παρασκευή Αραχαμιτών

Αναφορά εργασιών έτους 2018

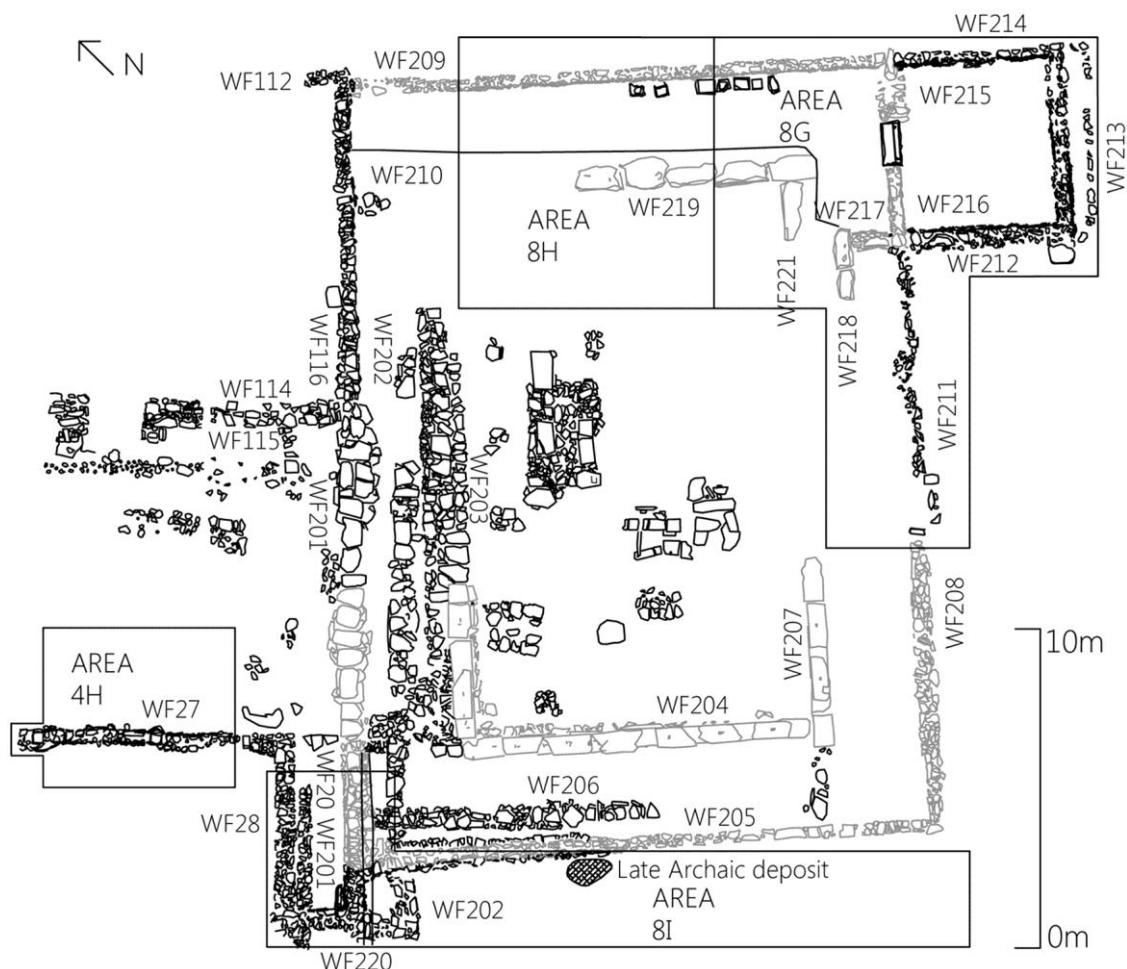
Björn Forsén

Κατά τη διάρκεια του δεύτερου πενταετούς προγράμματος οι συστηματικές ανασκαφικές εργασίες στο ιερό της Αρτέμιδος Λυκοάτιδος στις Αραχαμίτες επικεντρώθηκαν στο κέντρο των λατρευτικών δραστηριοτήτων που βρίσκεται ανάμεσα στο ελληνιστικό και το ρωμαϊκό κτήριο με την εσωτερική αυλή. Μπορούμε τώρα να τοποθετήσουμε την απαρχή των λατρευτικών δραστηριοτήτων στη θέση τουλάχιστον στον 10ο αι. π.Χ. με τις πρωιμότερες ταυτισμένες δομές να είναι κάποιοι αναλληματικοί τοίχοι και μικροί βωμοί. Οι λατρευτικές δραστηριότητες συνεχίστηκαν σχεδόν στο ίδιο σημείο τουλάχιστον μέχρι τις αρχές του 3ου αι. μ.Χ.

Το 2018 ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στο βορειοανατολικό τμήμα του λατρευτικού κέντρου καθώς ήταν το μόνο μέρος του που δεν είχε ακόμα ανασκαφτεί. Η πρόταση για ύπαρξη περιστυλίου γύρω από το λατρευτικό κέντρο πλέον δεν ισχύει. Κατά μήκος της νότιας πλευράς του υπάρχει μια στοά σχήματος Π και κατά μήκος της βόρειας πλευράς του μια στοά σχήματος L (Εικ. 1). Στα βόρεια η στοά σχήματος Π σταματά στον βορειότατο λίθο του τοίχου WF207, μεταξύ του οποίου και της νοτιότατης άκρης της στοάς σχήματος L δεν βρέθηκαν κέραμοι οροφής. Στα ανατολικά, οι δύο στοές συνδέονταν μεταξύ τους με μια ισχνή σειρά λίθων, ίσως τα θεμέλια μιας ελαφρύτερης, ξύλινης περίφραξης που θα οριοθετούσε την ιερή περιοχή. Το γεγονός ότι οι πίσω ανατολικοί τοίχοι – ο τοίχος WF208 της στοάς σχήματος Π και οι τοίχοι WF215 και WF216 της στοάς σχήματος L - είναι ευθυγραμμισμένοι ακριβώς με τον ίδιο τρόπο που είναι ευθυγραμμισμένα και τα θεμέλια των κιονοστοιχιών των δύο στοών στα ανατολικά (τοίχοι WF207 και WF220) υποδηλώνει ότι πρέπει να ανήκαν στο ίδιο οικοδομικό πρόγραμμα.

Η περ. 17,8 μ. μήκους στοά σχήματος L εφαπτόταν με την βορειοανατολική γωνία του ελληνιστικού κτηρίου με την εσωτερική αυλή που προϋπήρχε. Η θεμελίωση της νότιας μπροστινής πλευράς της στοάς αποτελούταν από δύο στρώματα έξεργων, ορθογώνιων παρόλιθων, μέρος της οποίας έχει απομακρυνθεί. Το δάπεδο της ήταν λιθόστρωτο. Μέρος του θριγκού και της στέγης βρέθηκε στη νότια πλευρά της στοάς γεγονός που υποδηλώνει

ότι όταν καταστράφηκε πιθανόν έπεσε προς αυτή την κατεύθυνση. Στα ανατολικά η στοά εφαπτόταν με ένα μεμονωμένο τετράγωνο δωμάτιο διαστάσεων 6x6 μ. στο οποίο κανείς μπορούσε να εισέλθει από μια θύρα στα δυτικά. Το δάπεδο του δωματίου ήταν καλυμμένο από ένα παχύ καμένο στρώμα που περιείχε μεγάλα κομμάτια κάρβουνου, πιθανόν τα κατάλοιπα ενός ξύλινου δαπέδου (Εικ. 2).

Εικ. 1. Αγία Παρασκευή Αραχαμιτών. Λεπτομερής σχεδιαστική αποτύπωση του λατρευτικού κέντρου και της ανατολικής άκρης της εσωτερικής αυλής του ελληνιστικού κτηρίου. Οι στοές σχήματος Π και L σημειώνονται με γκρι χρώμα. Σημειωμένες είναι επίσης οι περιοχές που ανασκάφτηκαν το 2018, καθώς και το σημείο που βρέθηκε η υστεροαρχαϊκή απόθεση.

Κατά μήκος του βόρειου πίσω τοίχου της στοάς σχήματος L βρέθηκαν πέντε τετράγωνες πώρινες βάσεις, ίσως αγαλμάτων. Από το τετράγωνο δωμάτιο και τη στοά προέκυψε πολύ μικρή ποσότητα κεραμικής, αλλά πολλά θραύσματα ειδωλίων. Τα περισσότερα από τα γυναικεία ειδώλια βρέθηκαν στο τετράγωνο δωμάτιο και την ανατολική πλευρά της στοάς, ακριβώς έξω από την πόρτα που οδηγούσε στο τετράγωνο δωμάτιο. Εκτός από τα ειδώλια βρέθηκαν τμήματα γυναικείας κεφαλής αγάλματος από τερακότα, λίγο μικρότερο από φυσικό μέγεθος και στη νοτιοανατολική γωνία του

τετράγωνου δωματίου τμήμα από ένα μικρό πώρινο ανάγλυφο, που αναπαριστούσε έναν πιστό να στέκεται μπροστά στη θεά Άρτεμη.

Εικ. 2. Αγία Παρασκευή Αραχμιτών. Το τετράγωνο δωμάτιο και η στοά σχήματος L, άποψη από τα νοτιοανατολικά. Είναι εμφανή τα κατάλοιπα του καμένου ξύλινου δαπέδου στο εσωτερικό του τετράγωνου δωματίου, συγκριτικά με το χαλικόστρωτο δάπεδο της στοάς στο πίσω μέρος, όπου είναι ορατές οι τετράγωνες, πώρινες βάσεις.

Το στρώμα από κάρβουνο στο τετράγωνο δωμάτιο περιείχε δύο νομίσματα που χρονολογούνται μεταξύ του 250 και του 149 π.Χ., ενώ το στρώμα μεταξύ του καμένου δαπέδου και των κεράμων οροφής περιείχε εννέα νομίσματα από τα οποία τέσσερα χρονολογούνται μεταξύ του 80 και του 30 π.Χ., δύο από 250-225 π.Χ. και ένα από 148-131 π.Χ. Μόνο ένα τμήμα του στρώματος κάτω από το καμένο δάπεδο ανασκάφτηκε, από όπου προέκυψε κάποια κεραμική, προκαταρκτικά χρονολογημένη στον 6ο και τον 5ο αι. π.Χ. Έτσι συμπεραίνεται ότι η στοά χτίστηκε το πρώτο μισό του 3ου αι. π.Χ. και καταστράφηκε λίγο μετά το 30 π.Χ, συγχρόνως με το ελληνιστικό κτήριο με την εσωτερική αυλή. Κάποιοι αρχιτεκτονικοί δόμοι, ίσως και αγάλματα, αφαιρέθηκαν σε μεταγενέστερο στάδιο ενώ μπροστά από τη στοά βρέθηκαν σωροί από πέτρες αναμεμιγμένοι με κεραμική και λυχνάρια της Ρωμαϊκής Εποχής, που χρονολογούνται κυρίως στον 1ο και 2ο αι. μ.Χ. Στη ίδιο σημείο βρέθηκε και ένας μεγάλος λάκκος διαστάσεων περ. 3x2 μ. που περιείχε απόθεση της Ρωμαϊκής Εποχής με μαγειρικά σκεύη και όστρακα αποθηκευτικών αγγείων.

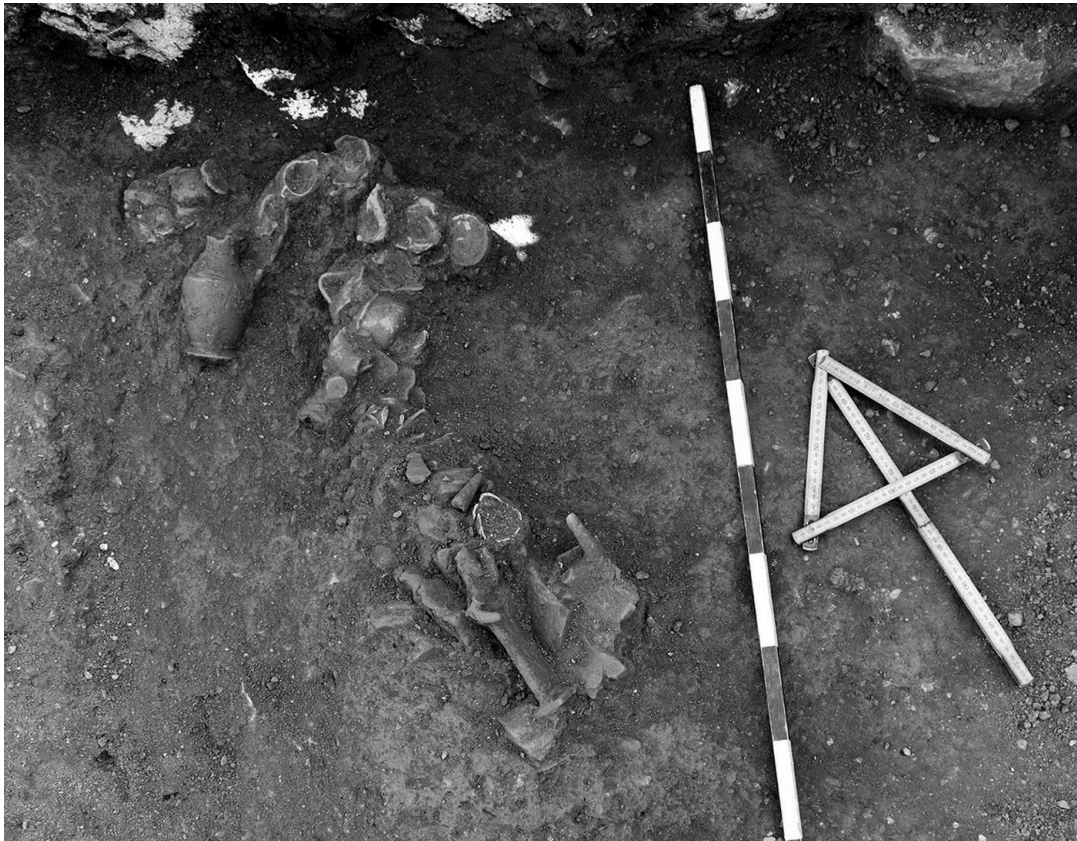
Κατά την Ελληνιστική περίοδο, το λατρευτικό κέντρο στα νότια οριζόταν από μια στοά σχήματος Π, μήκους περ. 18,6 μ. και μήκος των πλευρικών τοίχων περ. 9 μ. Φέτος αποκαλύφθηκαν τα τελευταία τμήματα του νότιου πίσω τοίχου (WF205) της στοάς. Μέρος της στέγης της είχε καταρρεύσει προς τα νότια. Βρέθηκαν μερικές σφραγίδες κεράμων οροφής, από τις οποίες δύο ανήκουν σε έναν νέο τύπο και φέρουν την επιγραφή ΔΑΜΟΣΙΟΙ ΑΡΧΙΝΟΥ. Μεγάλος αριθμός από πανομοιότυπες σφραγίδες έχουν βρεθεί στη Μεγαλόπολη, για παράδειγμα στο Θερσίλειο βουλευτήριο και έχουν χρονολογηθεί στον 3ο και 2ο αι. π.Χ. Η εμφάνιση τέτοιων σφραγίδων στους Αραχαμίτες συνδέει ξεκάθαρα την κατασκευή της στοάς σχήματος Π με τη Μεγαλόπολη.

Μέρος των τοίχων της στοάς σχήματος Π έχουν χτιστεί επάνω σε παλαιότερους αναλληματοικούς τοίχους (WF201, WF203 και εν μέρει WF204). Ο τρόπος με τον οποίο εφάπτεται η νοτιοδυτική γωνία της στοάς σχήματος Π με το ελληνιστικό κτήριο με την εσωτερική αυλή δίνει σημαντικές επιπλέον πληροφορίες για τη σχετική τους χρονολόγηση. Στα ανατολικά, η νότια πτέρυγα του κτηρίου με την εσωτερική αυλή αρχικά τερμάτιζε στον τοίχο WF20. Σε συνδυασμό με την κατασκευή της στοάς σχήματος Π, μέρος του τοίχου WF20 είχε τοποθετηθεί σχεδόν μισό μέτρο προς τα δυτικά (WF28) προκειμένου να δημιουργηθεί ένα πέρασμα ανάμεσα στο κτήριο με την εσωτερική αυλή και τη στοά σχήματος Π. Η κίνηση μεταξύ του τοίχου WF20 προς τα δυτικά καταδεικνύει ξεκάθαρα ότι η στοά σχήματος Π μεταχρονολογεί την πρώτη φάση οικοδόμησης του ελληνιστικού κτηρίου με την εσωτερική αυλή, ακριβώς με τον ίδιο τρόπο όπως η στοά σχήματος L κατά μήκος της βόρειας πλευράς του λατρευτικού κέντρου.

Κατά μήκος της νότιας πλευράς του τοίχου WF205, με κατεύθυνση Α-Δ, διέρχεται μια τάφος από όπου δεν προέκυψαν τόσα ευρήματα όπως σε άλλα σημεία που ανασκάφτηκαν. Στη νότια πλευρά του τοίχου WF205 αποκαλύφτηκε επίσης μια υστεροαρχαϊκή απόθεση (Εικ. 3). Η απόθεση δεν συνδέεται με τον τοίχο, τα θεμέλια του οποίου συμπτωματικά ήταν κοντά της.

Η απόθεση περιλαμβάνει ειδώλια και κεραμική, μερικά ανέπαφα, ενώ κάποια άλλα εμφανώς τεθραυσμένα· πρόκειται για απόθεση με αντικείμενα λατρείας που μεταφέρθηκαν στο σημείο ίσως σε κάποια από τις περιόδους καθαρισμού του ιερού. Η κεραμική περιλαμβάνει μελανόμορφες ληκύθους, μια μελαμβαφή, τριφυλλόσχημη προχόη με κάθετη λαβή, δύο αναθηματικά πινάκια, τουλάχιστον δύο εξάλειπτρα, 4-6 μικρούς αρύβαλλους ή προχόες και τουλάχιστον τρία μικροσκοπικά αγγεία, ένα από τα οποία ανήκει στον τύπο της λάκαινας. Βρέθηκαν επίσης δύο όρθια σανιδόσχημα ειδώλια, ένα ανδρικό (?) και ένα γυναικείο με σχηματοποιημένα πρόσωπα, τρία άνω τμήματα γυναικείων ειδωλίων με

σχηματοποιημένα πρόσωπα, τουλάχιστον τρία ειδώλια έφιππων ανδρικών μορφών με ασπίδα, κράνος και κοινότυπο πτηνόμορφο πρόσωπο (Εικ. 4), περισσότεροι από πέντε τύποι σανιδόσχημων καθιστών γυναικείων ειδωλίων με πτηνόμορφο πρόσωπο, τρία πτηνά και ένα μικρό ζωόμορφο ειδώλιο, πιθανόν ομοίωμα ποντικού. Η απόθεση μπορεί να χρονολογηθεί από τα μέσα του 6ου αι μέχρι τις πρώτες δεκαετίες του 5ου αι. π.Χ.

Εικ. 3. Αγία Παρασκευή Αραχαμιτών. Τμήμα της υστεροαρχαϊκής απόθεσης, άποψη από τα νότια. Στο άνω μέρος της φωτογραφίας είναι ορατή η θεμελίωση του τοίχου WF205.

Στα ανατολικά, ανάμεσα στις στοές σχήματος Π και L, ανασκάφτηκε ένα στρώμα που χρονολογείται από την πρώιμη Εποχή του Σιδήρου μέχρι την Αρχαϊκή περίοδο. Εδώ, εκτός από μερικά κακής ποιότητας όστρακα της Γεωμετρικής περιόδου και μερικά όστρακα πιθανόν της Προϊστορικής Εποχής αποκαλύφτηκε ένα υστερογεωμετρικό χάλκινο ειδώλιο που απεικονίζει καθιστή ανδρική μορφή που χρονολογείται στο δεύτερο μισό του 8ου αι. π.Χ.

Τέλος αποκαλύφτηκε μέρος της εσωτερικής αυλής και ο βόρειος μακρύς τοίχος (WF27) της νότιας πτέρυγας του κτηρίου με την εσωτερική αυλή. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα των προηγούμενων ερευνητικών περιόδων τα δυτικά της εσωτερικής αυλής υπήρχε κιονοστοιχία με τέσσερις κίονες και έναν πεσσό με μετακίονιο διάστημα περ. 2,2 μ.

Το τμήμα του τοίχου WF27 που αποκαλύφτηκε το 2018 είχε δύο τετράγωνες βάσεις πεσσών. Αυτές συνδέονται με τρεις παρόμοιες τετράγωνες βάσεις που βρέθηκαν το 2015 δυτικότερα. Η νότια πτέρυγα της εσωτερικής αυλής ήταν προφανώς διακοσμημένη με έξι τετράγωνους πεσσούς με μετακρόνιο διάστημα περ. 3,3 μ. Κάτω από όλες αυτές τις βάσεις υπήρχαν μεγάλοι λίθοι θεμελίωσης προκειμένου να μετριάσουν το βάρος της στέγης. Όταν το κτήριο καταστράφηκε, μέρος της στέγης έπεσε στα βόρεια μέσα στην εσωτερική αυλή, η επιφάνεια της οποίας στα ανατολικά αποτελούταν από χαλίκια και μικρές πέτρες. Κάτω από αυτό το στρώμα υπήρχε μόνο υστεροαρχαϊκή και κλασική κεραμική ενώ το στρώμα με τις κεράμους οροφής που είχε καταρρεύσει ήταν καλυμμένο από ένα παχύ στρώμα με όστρακα, κυρίως ρωμαϊκά, σε κακή κατάσταση συντήρησης. Οι αποστάσεις μεταξύ των πεσσών του τοίχου WF27 σε κάποια φάση κατά τη Ρωμαϊκή περίοδο έκλεισαν, με έναν πολύ κακής ποιότητας χτιστό τοίχο που έφερε ένα μικρό κιονόκρανο και τμήμα μιας στήλης.

Εικ. 4. Αγία Παρασκευή Αραχαμιτών. Έφιππη ανδρική μορφή με ασπίδα, κράνος και πτηνόμορφο πρόσωπο από την υστεροαρχαϊκή απόθεση.